

Christian Ionescu

MICĂ
ENCICLOPEDI
ONOMASTICĂ

Control științific, revizia textului și redactare:
Mihail Zemleacov

GRAFOART

Cuprinsul

Argument	17
Abrevieri	21
A	23
Ada.....	23
Adam	23
Adela.....	25
Adelaida.....	26
Adrian.....	27
Afrodita	29
Agapie.....	30
Agata.....	31
Agnes	33
Agripina.....	34
Albul	35
Albert.....	36
Alexandru	37
Alexe	40
Alice	42
Alin	43
Amalia	43
Ambrozie	44
Ana.....	45
Anastasie	48
Anatol	49
Andrei.....	50
Andronic.....	53
Angela.....	53
Antigona	55
Antim.....	56
Anton	57
Apolo.....	59
Arabela	61
Areta	62
Argentina.....	62
Arghir	63

Ariadna	63
Aristide	64
Armand	65
Arsenie	66
Artemie	67
Artur	69
Aspasia	70
Atanasie	70
Atena	71
Augustin	72
Aurel	75
Aurora	77
Avram	78
Axente	79
B	81
Baldovin	81
Baltazar	82
Barbara	83
Barbu	84
Bartolomeu	89
Basarab	91
Beatrice	93
Benedict	94
Beniamin	95
Bernard	96
Berta	98
Bianca	98
Bogdan	99
Bonifaciu	101
Boris	101
Brăduț	102
Brândușa	102
Brigita	103
Bucur	103
Bujor	104
C	106
Caius	106
Calinic	107

Caliopi	108
Calistrat	109
Camil	110
Cantemir	111
Carina	112
Carmen	112
Carol	113
Casandra	116
Casian	117
Cazimir	118
Călin	119
Cecilia	120
Cezar	121
Chiriac	124
Chiril	126
Ciprian	127
Clara	128
Claudiu	129
Clelia	131
Clement	132
Cleopatra	133
Clotilda	134
Coman	134
Constantin	135
Consuela	137
Coralia	138
Corina	138
Coriolan	139
Corneliu	140
Corvin	142
Cosma	142
Crăciun	144
Crenguța	146
Crina	146
Crisant	147
Cristian	148
Cristina	149
Cristofor	150
Cynthia	151

D	152
Dalia.....	152
Dalila	152
Damaschin.....	153
Damian	153
Dan	154
Daniel	156
Darie	157
David	159
Decebal	161
Delia.....	161
Demostene.....	162
Despina.....	162
Dezideriu	163
Diana	164
Diodor.....	165
Dionis	166
Dobrița	168
Doina	169
Dominic.....	169
Dorotei.....	172
Dragoș	173
Duilu.....	174
Dumitru	175
E.....	178
Ecaterina	178
Eda.....	179
Edgar	180
Edita	180
Edmond.....	181
Eduard.....	182
Eftimie	182
Ela.....	184
Elefterie.....	184
Elena.....	185
Eleonora	186
Eliodor.....	188
Elisabeta	189
Elvira	190

Emma	191
Emanuel	192
Emil	193
Erminia.....	194
Ernest	196
Eufrosina	197
Eugen.....	198
Eusebiu	199
Eustațiu	200
Eva	201
Evdochia.....	202
F	204
Fabius	204
Felicia	205
Felix	205
Filaret	206
Filimon	207
Filip.....	208
Filomela.....	210
Flavius	211
Florin	211
Francisc	216
G.....	219
Gabriel.....	219
Galina	220
Garofița.....	221
Gaspar	221
Gaston	223
Genoveva	223
Ghenadie	224
Gheorghe	225
Gherasim	232
Gisela	233
Gloria.....	233
Grațian.....	234
Grigore.....	235
H	238
Hanibal.....	238

Haralambie.....	239
Hariclea	240
Hector	241
Henric.....	241
Hilda	243
Horațiu	243
Horea	244
Hortensia.....	245
I.....	246
Iacob	246
Ieremia	250
Ieronim.....	251
Ignat	252
Igor	253
Ilarie	254
Ilie.....	255
Inocențiu	259
Ioachim.....	260
Iolanda.....	261
Ion.....	262
Iordan	268
Iosif.....	270
Irina	272
Isidor	273
Isolda	275
Iuliu	276
Iunia	278
Iustin	279
Ivona.....	280
L.....	281
Larisa.....	281
Laura.....	282
Laurențiu.....	283
Lavinia.....	284
Lazăr	284
Lăcrămioara	286
Leonard	286
Leontin	287

Leopoldina	289
Letiția	289
Lia	290
Lidia.....	291
Ligia.....	291
Liliana.....	292
Linda.....	293
Liviu.....	293
Luca	294
Lucia	295
Lucreția	296
Ludmila	297
Ludovic.....	298
Luminița.....	299
M.....	300
Magdalena.....	300
Maia	301
Malvina.....	302
Manase	303
Mara.....	303
Marcu.....	305
Margareta	306
Maria	308
Marin	312
Marius	313
Marta	315
Martin.....	316
Matei.....	318
Matilda	319
Mauriciu	320
Maxim.....	321
Mălin.....	322
Mândra	323
Melania.....	323
Mihai.....	324
Minerva	325
Minodora.....	326
Mircea.....	327
Mirela	328

Miron.....	329
Moise.....	330
Monica.....	332
N.....	334
Narcis.....	334
Natalia.....	335
Nestor.....	336
Nichifor.....	337
Nichita.....	337
Nicodim.....	338
Nicolae.....	339
O.....	343
Octav.....	343
Ofelia.....	344
Olga.....	345
Olimpia.....	346
Olivia.....	348
Oreste.....	349
Otilia.....	350
Ovidiu.....	350
Ozana.....	351
P.....	352
Palade.....	352
Pamfil.....	353
Panait.....	353
Pantelimon.....	354
Paraschiva.....	355
Pascal.....	356
Patricia.....	358
Patrocle.....	358
Paul.....	359
Penelopa.....	361
Pericle.....	361
Persefona.....	362
Petronela.....	363
Petru.....	363
Platon.....	365
Pompiliu.....	366

Procopie.....	367
Profira.....	368
R.....	369
Radu	369
Rafael.....	371
Rafila	372
Raluca	372
Ramona	373
Rareş.....	373
Răzvan	374
Regina.....	375
Remus.....	376
Renata.....	376
Robert	377
Rodica.....	377
Roland	379
Roman	380
Romeo.....	381
Romulus	381
Roza	383
Rozalia.....	384
Roxana.....	385
S.....	386
Sabina	386
Salomeea	387
Samson	388
Samuel.....	389
Sebastian	389
Septimiu	390
Serafim	391
Sergiu.....	391
Sever	392
Sidonia.....	393
Silvestru.....	394
Silviu.....	394
Simion	395
Sânziana	397
Smaranda	398

Sofia	399
Solomon.....	400
Sorin	401
Speranța	401
Spiridon.....	402
Stela	402
Stelian.....	403
Sterian	404
Sultana.....	404
Suzana	405
Svetlana.....	406
Ș	407
Șerban.....	407
Ștefan.....	410
T	412
Taisa	412
Tamara	412
Tatiana.....	413
Temistocle	414
Teofana.....	415
Teofil.....	417
Tereza	418
Tiberiu	419
Timotei	421
Titus.....	422
Toma.....	423
Traian	425
Tudor	426
Tudose	428
V	429
Valentin	429
Valeriu	430
Vasile	430
Venera	432
Vera.....	433
Veronica	434
Veturia.....	435
Victor	436

Vincentiu	437
Violeta.....	438
Viorica	439
Virgil	439
Virginia.....	440
Vitalie	440
Viviana.....	441
Vlad.....	442
Voica	444
X.....	445
Xenia.....	445
Z.....	446
Zaharia	446
Zamfir	446
Zenovia	447
Zoe	448
Indice	451

A

Ada

Prenumele feminin modern **Ada** poate avea, în onomastica noastră, proveniențe diferite. În epoca contemporană, **Ada** este folosit ca hipocoristic pentru **Adriana** sau pentru **Adela** și **Adelaida**, cea din urmă întrebuintare fiind, posibil, împrumutată din Apus, unde **Ada** este un hipocoristic al numelor germanice compuse cu elementul *adal* „nobil”. În sfârșit, **Ada** poate reproduce și un vechi nume ebraic, **Adāh**, purtat de două personaje ale *V.T.*: soția lui Lameh și soția lui Esau. Numele biblic este, în mod curent, pus în legătură cu radicalul *dh* „a împodobi, a orna, a înfrumuseța”. La origine, **Adāh** poate fi un nume independent sau un hipocoristic al unui nume frazeologic teoforic **Elādāh** „Elohim a împodobit, a înfrumusețat”, *El* fiind numele divinității (pentru originea și valoarea acestuia în limbile semitice → **Ilie**).

Adam

Prenume nu prea frecvent în onomastica românească contemporană, **Adam** reproduce un vechi nume biblic ebraic **Adām**. După *V.T.*, nume al primului om creat de Dumnezeu din țărână, ebr. **Adām** a dus la serioase dispute etimologice, astfel că soluțiile propuse pentru a-i explica originea și semnificația sunt multe și diferite. Una dintre cele mai vechi explicații, sugerată chiar în *Facerea*, apropie numele pers. de ebr. *ādhāmah* „sol, pământ”, derivat din radicalul verbal *dm* „a fi roșu, roșu-brun”. Deși această etimologie a fost respinsă de o mare parte dintre

B

Baldovin

Baldovin (fem. **Baldovina**) este un vechi nume de origine germanică, atestat încă din sec. VII în Franța sub formele **Baldavin**, **Baldovin**, **Badovin** și în sec. VIII în Italia, sub forma longobardă **Paldoin**. Compus din elementele *bald* „îndrăzneț, puternic” și *win* „prieten”, frecvente în antroponimia germanică, numele ar avea sensul de „prieten îndrăzneț, prieten puternic”. Devenit calendaristic și răspândit mai ales în regiunile germanice și în Franța, unde a fost popularizat și de literatura medievală, **Baldovin** devine cunoscut în sec. XIII și în Răsăritul Europei, ca urmare a Cruciadelor: în istoria Imperiului Latin de Constantinopol sunt cunoscuți doi împărați cu acest nume: Baldovin I (Baudouin) conte de Flandra, conducătorul Cruciadei a patra și cuceritorul Constantinopolului, și Baldovin al II-lea, izgonit în anul 1261 de împăratul Mihail al VIII-lea Paleologul. În aceeași perioadă numele este atestat și la slavii de sud (la sârbi și croați în sec. XII-XIII, hipoc. **Balde**, iar în sec. XIV, **Baldovin**), și la români: între 1391 și 1415 un logofăt **Baldovin** făcea parte din sfatul domnesc al Țării Românești, în 1559 un alt **Baldovin** era împrumutat de domn la Fundeni, lângă București, iar la 1571 apare în documente și o jupâniță **Baldovina**, soția unui mare pârcălab. Cum în secolele următoare sunt atestate și hipoc. **Baldea**, **Baldeș**, **Bâlde** (probabil slavii au considerat terminația *-ovin* drept un sufix compus din *-ov* și *-in*) sau derivatele toponimice *Baldovinești* și *Bâldești*, se poate afirma că, deși puțin frecvent, numele a pătruns

C

Caius

Spre deosebire de celelalte limbi indo-europene, latina avea un sistem de denotație personală cu totul aparte, adaptat probabil de la etrusci. Fiecare individ purta cel puțin trei nume: *praenomen* – prenume „ce se pune înaintea numelui”, sau numele individual –, *nomen* – numele ginții –, și *cognomen* – supranume, poreclă. Ca nume individuale, romanii nu aveau decât 18: *Appius, Aulus, Caius, Cnaeus, Decimus, Kaeso, Lucius, Mamercus, Manius, Marcus, Numerius, Publius, Quintus, Servius, Sextus, Spurius, Tiberius, Titus*. Faptul de a fi fost scrise foarte rar în întregime, cel mai adesea folosindu-se prescurtările stabilite într-o epocă destul de veche, când romanii nu aveau un semn grafic special pentru litera *g*, explică de ce prenumele care în realitate suna **Gaius** a fost scris **Caius** și prescurtat ca atare **C.**, tradiție grafică ce s-a păstrat până în zilele noastre. **Caius** era foarte frecvent – lucru care se explică și prin faptul că, dintre cele 18 prenume, doar 10 erau folosite curent – și este atestat dintr-o perioadă foarte veche a istoriei romane. În ceea ce privește semnificația și originea lui, afirmații cât de cât sigure nu se pot face. Unii specialiști au încercat să-l explice prin *gaudium* „bucurie”, soluție greu de acceptat, din multe motive, iar alții l-au pus în legătură cu numele unei păsări *gaius* (cf. rom. *gaie* „coțofană”). Este interesant de amintit că și anticii puneau în legătură pe **Caius** cu numele unei păsări: în inscripțiile latino-etrusce, prenumele era tradus prin *Vil*, cuvânt înrudit cu *Velthur*, corespunzător lat. *voltur* sau *vultur* (de

D

Dalia

Ca prenume feminin corespunzător unui nume de floare, **Dalia** dovedește că sursa botanică este inepuizabilă în a oferi onomasticii feminine noi și noi nume. *Dahlia variabilis*, după denumirea științifică, este o plantă decorativă originară din Mexic. Adusă în Europa de un discipol al botanistului suedez Carl von Linné, Anders Dahl, planta poartă din anul 1791 numele acestuia. Ca nume de persoană, **Dalia** este o creație recentă europeană care s-a răspândit destul de rapid. Floarea poartă la noi și numele de **gherghină**, cuvânt identic cu prenumele fem. **Gherghina** (→ **Gheorghe**).

Dalila

Vechi nume feminin, **Dalila** este cunoscut prin eroina istoriei biblice a marelui judecător Samson (în *Cartea judecătorilor* din V.T.). Ultimul dintre cei șase mari judecători, Samson este ales al Domnului pentru a elibera poporul lui Israel de sub filistenii. Puterea de neînvingător și totodată vulnerabilitatea eroului stăteau în șapte şuvițe de păr din pletele lui. Dezvăluirea acestui secret femeii iubite, **Dalila**, din neamul filistenilor, îi aduce pieirea. Legenda biblică a inspirat o serie de mari artiști, astfel încât **Dalila** a devenit simbolul puterii de seducție și al perfidiei. Sub influența onomasticii literare, **Dalila** apare sporadic, ca prenume feminin, mai ales în Apusul Europei. În ceea ce privește originea și semnificația numelui **Dalila** (aceasta este forma din

E

Ecaterina

Frecvent și răspândit astăzi în toată Europa, gr. **Ekateríne** era, probabil, necunoscut în lumea clasică. Pătruns în onomasticonul creștin, numele devine foarte popular printre adepții noii religii, datorită cultului unei fecioare martire din Alexandria, decapitate în anul 307 (numele acesteia apare în izvoarele grecești sub forma neașteptată de **Aikateríne**, poate pentru că în acea perioadă diftogul *ai* fusese redus la *e*; forma grafică păstrată în greaca modernă, **Aikateríne**, apare o singură dată, și în izvoarele mai vechi). Originea și semnificația numelui rămân încă nesigure. Explicat prin greacă, **Ekateríne** a fost considerat femininul lui **Hekaterós** (atestat la Hesiod prin Strabon, ca supranume pentru satiri și nimfe, sau la Plutarh, ca nume al unui macedonean), înrudit fie cu un supranume al lui Apolo, **Hékatos** (folosit de Homer în *Iliada* și explicat prin *hékatebólos* „care lovește de la distanță”), fie cu numele zeiței subpământene **Hekáte** (cea care făcea vrăji și descântece la răspântii; la romani, *Trivia*). Nu lipsesc nici propunerile de a explica numele prin alte limbi, de exemplu prin egipteană (dintr-un cuvânt cu sensul „coroană”). Dacă în acest domeniu lucrurile nu sunt clare, cu siguranță că la răspândirea numelui a contribuit o mai veche etimologie populară, și anume apropierea de adj. *katharós* „pur”; această explicație a lăsat urme în grafia numelui, care se scrie cu *-th-* în Occident. **Ecaterina** este un nume vechi și la popoarele slave vecine (la slavii răsăriteni, atestat din sec. XV), prin intermediul cărora fie

F

Fabius

Destul de puțin folosit astăzi, **Fabius**, fem. **Fabia**, reproduce un vechi și frecvent lat. **Fabius**, nume care arată descendența din ginta Fabia. Fabiii, care pretindeau că se trag din Hercule, apar în izvoarele latine cu mult înaintea erei creștine: primul lor reprezentant cunoscut în istorie este *Quintus Fabius Maximus Rullianus*, de mai multe ori consul în sec. IV-III, învingător al etruscilor, samniților și umbrienilor. Celebru este însă *Quintus Fabius Maximus Verrucosus* (cca 275-203 î.H.), generalul roman supranumit *Cunctator*, adică *Temporizatorul*, datorită tacticii de amânare a luptei decisive, adoptate de el contra lui Hannibal în cel de-al doilea război punic. Explicația gentilicului **Fabius** o găsim chiar în opera istoricului Pliniu cel Bătrân, care deriva numele personal, conform unei vechi tradiții, din subst. *faba* „bob”. Deși ar fi posibilă apropierea de unele nume din onomastica etruscilor (de exemplu **Fapi**), specialiștii acceptă și astăzi vechea etimologie, sprijinindu-se pe faptul că antroponimele formate din nume de plante erau obișnuite nu numai la romani, ci și la alte popoare. Cu toate că **Fabius** a pătruns în onomasticonul creștin, de mult mai multă popularitate s-a bucurat derivatul **Fabianus**, răspândit mai ales datorită cultului unui martir roman, papă între anii 236 și 250. Atestat și în vechile noastre documente, **Fabian** apare numai în regiunile unde s-a manifestat influența latino-catolică. **Fabius** și **Fabia** au fost reintroduse în uz în Occident în perioada Renașterii, iar la noi în sec. XIX, odată cu multe alte nume din istoria

G

Gabriel

Prenume frecvent în onomastica noastră actuală, **Gabriel** reproduce un vechi nume biblic ebr. **Gabriel**, purtat de unul dintre arhangheli. Arhanghelul Gabriel apare în *Cartea lui Daniel* din V.T., ca trimis al lui Dumnezeu pentru a-i explica profetului Daniel anumite viziuni. Este celebru mai ales datorită *Evangeliei după Luca*, unde i se înfățișează lui Zaharia și apoi Mariei, pentru a le anunța nașterea lui Ioan Botezătorul și, respectiv, a lui Isus; funcție asemănătoare are în teologia islamică, unde este intermediar al revelației divine. Încadrat în seria numelor teoforice frazeologice (finalul *-el* reprezintă numele divinității, *Elohim*, ca și în → **Daniel**, → **Rafael**, → **Samuel**, **Natanael** etc.), **Gabriel** a fost apropiat, într-o interpretare mai veche, de ebr. *gheber* „bărbat” (în *Septuaginta*, ca și în *Vulgata*, apare expresia „bărbatul Gabriel”; în traducere rom., „omul Gavril”). În realitate, prima parte a numelui reprezintă vb. *gabbar* „a fi puternic”, **Gabriel** fiind o propoziție construită cu perfectul verbului amintit: „Dumnezeu a fost puternic”. O construcție perfect identică, dar cu cele două elemente inversate, este numele asirian *Ilugabri* (*ilu* corespunde ebr. *el*, ugariticului *l* și arabului *ilah*). Folosit ca nume de persoană încă de la începuturile creștinismului și devenit calendaristic (alături de arhanghel, în calendare mai sunt și alți sfinți martiri cu acest nume) prin intermediar grecesc și latinesc (gr. **Gabriél** și lat. **Gabriel**), numele se răspândește în întreaga Europă. Prin limbile slave vecine (în ucraineană numele este atestat din 1441 și devine

I

Iacob

Cu o largă arie de răspândire, actualul prenume masc. **Iacob** continuă un vechi nume pers. ebr. **Jaakob**, purtat de un personaj biblic, fiul lui Isaac și al Rebecăi, frate geamăn cu Esau și considerat în istoria ebraică părintele poporului evreu, fiindcă cele 12 triburi se trag din cei 12 fii ai săi. Ca și în alte cazuri, primele încercări de interpretare a numelui apar chiar în *V.T.* Din cartea *Facerii*, 25:25-26, în pasajul referitor la nașterea lui Iacob, aflăm următoarele: „Și cel dintâi care a ieșit era roșu și peste tot părșos, ca o pielicică, și i-a pus numele Esau. După aceea a ieșit fratele acestuia, ținându-se cu mâna de călcâiul lui Esau; și i s-a pus numele Iacob”³. Conform acestei tradiții, numele pers. ar avea la bază subst. ebr. *akeb* „călcâi”. În aceeași carte, 27:36, mai apare însă și o altă interpretare, care pornește de la faptul că Esau ar fi vândut lui Iacob dreptul de întâi-născut, în schimbul unei fierturi de linte. Când Isaac îl binecuvântează pe **Iacob**, Esau zice: „Din pricină oare că-l cheamă Iacov, de aceea m-a înșelat de două ori? Deunăzi mi-a răpit dreptul de întâi-născut, iar acum mi-a răpit binecuvântarea mea”³. Cu siguranță, datorită unei etimologii populare, **Iacob** este apropiat aici de *akab* „a înșela, a înlocui”. În epoca modernă, deși specialiștii au putut urmări radicalul *-kb-* în mai multe limbi semitice, etimologiile propuse sunt multe și diferite. Unii acceptă legătura cu *akeb* „călcâi”, propunând semnificația „care vine din urmă” sau „care

³ După *Biblia sau Sfânta Scriptură*, Editura Institutului Biblic și de Misiune al Bisericii Ortodoxe Române, București, 1995.

L

Larisa

Prenume feminin modern și destul de folosit la noi, **Larisa** reproduce gr. **Lárisa**, probabil necunoscut în perioada clasică. Izvoarele grecești atestă însă, dintr-o perioadă foarte veche, existența a nu mai puțin de 16 orașe care purtau acest nume, cel mai vechi și cunoscut fiind actualul **Láris(s)a** din Tesalia. Etimologia acestui toponim, cu o arie de răspândire destul de mare, rămâne incertă, dar încercările făcute sunt interesante, întrucât pot oferi câteva informații asupra numelui personal. Strabon și Pausanias amintesc în operele lor de o zeiță *Lárisa*, fiica lui Pelasgos, de la care ar proveni numele orașelor grecești. Mai mult chiar, pentru a-i găsi totuși o explicație, **Lárisa** a fost apropiat de **Charíessa** și interpretat ca atare: „grațioasă, plăcută” (cf. gr. *cháris* „grație”). După cât se pare, este vorba doar de o etimologie populară, și mult mai rezonabilă este presupunerea că toponimul *Lárisa* este adaptarea grecească a unui cuvânt pelasgic cu sensul „cetate, fortăreață”. Preluat în perioada bizantină (probabil din *Descrierea Eladei* de Pausanias) și susținut de denumirea orașului din Tesalia, **Larisa** devine nume de persoană feminin și depășește hotarele Greciei. Deși numele este calendaristic, se pare că la noi **Larisa** este împrumutat din onomastica rusă, unde este mai frecvent.

M

Magdalena

Prenume feminin frecvent și răspândit în toată Europa, **Magdalena** este la origine un supranume (probabil de formație grecească), al uneia dintre femeile din *N.T.*, **Maria Magdalena**, credincioasă adeptă a lui Isus, cea care a asistat la crucificarea și înmormântarea Domnului și prima persoană care l-a văzut pe Isus înviat. Forma gr. din *N.T.* a fost redată în limba latină prin **Maria quae vocatur Magdalene**, adică „Maria care este chemată Magdalena” sau „Maria zisă Magdalena”. Arătând originea locală a purtătoarei, supranumele înseamnă la origine „din Magdala” – sat de pescari din Galileea, numit astăzi *El-Megdel* în arabă și *Migdal* în ebraică. Semnificația toponimului este clară, întrucât corespunde substantivului *migdal* „turn, castel”. Folosit independent și devenit nume calendaristic, **Magdalena** nu se răspândește în Apusul Europei decât după sec. XIII. Conform unui obicei cunoscut și la noi, în sudul Franței luna iulie este numită popular „luna Magdalenei” (tot în legătură cu luna iulie și **Magdalena**, este și o denumire românească a caiselor, în Munții Apuseni – *măgdălane*). Din greacă, prin intermediar slav, numele ajunge și la români, fiind atestat în documentele Țării Românești încă din anul 1488 („Mușa din Corbi purta numele de călugăriță **Magdalina**”). Odată cu creșterea frecvenței apar și o serie de forme derivate, unele și astăzi în uz (**Mădălina**, **Mădăluța**, **Măgduța**, **Măgrușca**) și chiar corespondente masculine (**Mădălin**, **Măgdălin**, **Măgduș**). Printre hipocoristicele acestui nume se numără